

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství **Economia, a. s., Praha**

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Vinohradská 49
120 74 Praha 2

Tel.: (02) 253 018 nebo: (02) 24 21 00 25, t. 6141

Fax: (02) 253 728

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House **Economia, Prague**

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Vinohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Postup ke směnitelnosti české koruny . . . 221

Václav NEŠVERA: Dilema úrokové politiky . 231

Jan HANOUSEK—Zdeněk TŮMA: Poptávka po penězích v české ekonomice 249

Marián SÁSIK: Kapitálový trh SR so zreteľom na poslanie a činnosť BCP v Bratislave 269

Jaroslav JÍLEK: Kroky ke kvalitním výsledkům české státní statistické služby (2. část) . . . 275

Uprostřed čísla:

Quarterly Economic and Fiscal Bulletin of the CR, No 2

CONTENTS

Towards the Convertibility of the Czech Crown 221

Václav NEŠVERA: The Dilemma of the Interest Rate Policy 231

Jan HANOUSEK—Zdeněk TŮMA: Demand for Money in the Czech Economy 249

Marián SÁSIK: The Capital Market in the Slovak Republic: The Objective and Activities of the Bratislava Stock Exchange 269

Jaroslav JÍLEK: Steps to Good Results of the Czech Statistical Service (2nd Part) 275

In the middle of this issue

Quarterly Economic and Fiscal Bulletin of the CR, No 2

*Opakovaně upozorňuje všechny naše čtenáře na změnu v distribuci našeho časopisu: od 1. 1. 1995 převzala distribuci časopisu a. s. **Economia**. Prosíme Vás proto, abyste se se svými požadavky týkajícími se odběru časopisu obraceli buď na obchodní úsek a. s. **Economia** (tel. 02/282 22 23), nebo úsek předplatného (tel. 02/282 37 54, 282 22 16, 282 23 16; fax pro oba úseky: 02/24 21 49 27). Na Slovensku zajišťuje distribuci a. s. **Ecopress, Pribinova 25, 810 11 Bratislava, tel.: 07/321 688, fax: 07/210 36 08.***

Redakce

Redakční rada: Dr. Ivan Angelis, CSc., Doc. Ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., Ing. Petr Dvořák, Ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., Doc. Ing. Kamil Janáček, CSc., Ing. Miroslav Kerouš, Ing. Ivan Kočárník, CSc., Ing. Václav Kupka, CSc., Ing. Tomáš Ježek, CSc., Ing. Jiří Pospíšil, CSc., Vladimír Rudlovčák, CSc., Ing. Pavel Štěpánek, CSc., Ph.D. Jan Švejnar, Doc. Dr. František Vencovský, Ing. Jan Vít, Prof. Ing. Karol Vlachynský, CSc.

Kroky ke kvalitním výsledkům české státní statistické služby

Jaroslav JÍLEK

2. část

Interpretace indexů průmyslové výroby

Po roce 1989 bylo nutné *upustit od používání ukazatele hrubé výroby*, a to zejména z toho důvodu, že nebylo možné od respondentů dále vyžadovat používání ceníků stálých cen k přepočtům z běžných do srovnatelných cen (včetně řešení otázek ocenění nového výrobku cenou „na úrovni“ základního období). *Počínaje r. 1991 se stal základním ukazatelem průmyslové produkce ukazatel výroby zboží zjišťovaný v běžných (právě platných) cenách.* Tím ovšem vyvstaly problémy s konstrukcí *přiměřených cenových indexů-deflátorů*, jež nebyly dosud beze zbytku vyřešeny. K deflaci nelze použít pouze indexy ceny výrobců, ale i indexy cen vývozu, protože vývoj cen vyvážené produkce nemá totožnou dynamiku. Dále jde o to, že deflátor by měl být konstruován na vahách běžného období (z něhož pochází ukazatel k deflaci), tj. podle Paascheho formule, zatímco k dispozici pro měsíční propočty jsou indexy s vahami z roku 1989 (tj. podle Laspeyresovy formule), produkce je však strukturována do odvětví podle toho, kam spadá její převažující část v jednotlivých podnicích (tj. předmětem zařazování je vždy produkce podniku jako celku), kdežto reprezentanti v cenovém indexu-deflátoru jsou strukturovány striktně podle jejich povahy, tj. podle tzv. čistých odvětví. Obtíže působilo i rozdílné respektování spotřební daně.

Stejně jako hrubá výroba je *i výroba zboží* výsledkem měření celkové produkce (outputu) z podnikového hlediska, takže je *citlivá na změny kooperačních vztahů* neboli na změny vlastních polotovarů za nakupované. K těmto změnám může docházet průběžně, výrazně se však projevují zpravidla při organizačních změnách, tj. při rozdělování nebo slučování podniků. Proto se v plánované ekonomice kladl důraz na zajištění „srovnatelné organizační struktury“. O něco podobného lze v současných podmínkách usilovat pouze nepřímou: proto se od zpravodajských jednotek vyžaduje, aby kromě údaje za právě minulý měsíc sdělily také údaj za stejný měsíc minulého roku, přičemž údaj z minulého roku se má týkat organizace v jejím aktuálním složení (tj. bez produkce mezitím odčleněných částí a včetně produkce nově přiřazených částí).

Ponecháme-li stranou ne právě jasný pohled na věrohodnost zpětně zjišťovaných údajů (a často nevraživé postoje respondentů k tomuto požadavku, ostatně často opodstatněné v případech složitých fúzí a přeměn, kdy nejvíce dochází

* Prof. Ing. Jaroslav Jílek, CSc., pracovník katedry ekonomické statistiky VŠE Praha

Redakce příspěvek obdržela 17. 2. 1995.

Článek je výsledkem rozvinutí a aktualizace příspěvku, který byl přednesen na konferenci Národohospodářského ústavu a CERGE v květnu 1994, pro tuzemské čtenáře.

k non-response), můžeme předpokládat, že takto se *podařilo zajistit věcnou srovnatelnost údajů ze stejných měsíců*. Připustíme-li permanentní vznikání a zánikání firem, je zřejmé, že obecně není bohužel zabezpečena srovnatelnost údajů z měsíců v tomtéž roce, tj. ani těch sousedících. Pokud by se toho mělo dosáhnout v nynější situaci, muselo by se zavést zvláštní zjišťování celoročních údajů za právě uplynulý i jemu předcházející rok, které by se opíralo o poslední existující uspořádaní firem. Z uvedeného je zřejmé, že meziroční srovnávání údajů z jednotlivých měsíců *prakticky vyúsťuje ve dvanáct relativně nezávislých řad indexů průmyslové produkce*, protože obecně se musí počítat s tím, že v každém měsíci může existovat jiný soubor organizací. To ovšem znamená, že výpočty indexů pro delší než měsíční období lze uskutečňovat jenom při použití určitého předpokladu, např. že změny souborů organizací z měsíce na měsíc lze pominout. Právě tento pohled ukazuje, že koncepční meze dřívějšího indexu průmyslové produkce byly dávno překonány, že tyto meze nelze posunout a že je nezbytné přijít s novou koncepcí.

Na podzim 1994 byla zveřejněna revidovaná řada měsíčních indexů průmyslové produkce, která však ještě zůstává v rámci dřívější koncepce. Rozdíl oproti předtím zveřejněným výsledkům vyplývají pouze z toho, že v *návaznosti na dřívější meziroční (podle měsíců členěné) indexy a na absolutní hodnoty objemů produkce z roku 1993 (a 1992 pro soubor organizací vykazujících v r. 1993) byly nově napočítány absolutní objemy produkce za předchozí roky*. Takto se odstranily optické rozpory mezi výpověďmi indexů a absolutních hodnot („nepochopitelné“ protisměrné pohyby), přičemž srovnávání ukázalo minimální změny absolutních hodnot původně zjištěných v letech 1991 a 1990. Jinak lze také říci, že propočtená retrospektivní časová řada indexů průmyslové produkce se opírá o předpoklad, že soubor respondentů podchycený v r. 1993 existoval i v předchozích letech a produkoval absolutní objemy produkce (oceněné cenami r. 1989) odpovídající indexům zjištěným za tehdy skutečně existující a vykazující soubory respondentů. Zbývá upozornit, že převzetí dříve zveřejněných indexů za roky 1990—92 nelze brát doslovně, protože absolutní údaje z roku 1993 se projeví pro jednotlivé měsíce jako změna původních vah (z měsíců roku 1989), takže výsledná alternativní retrospektivní řada indexů průmyslové produkce se od původní řady liší — viz *graf č. 1*.

Index průmyslové produkce odpovídající koncepci běžně používané ve vyspělých státech se začal vypočítávat od ledna 1995 podle následujících zásad:

— jde o průměrný index (I_q) z indexů objemu vybraných druhů výrobků a služeb (i_q) vypočítávaný podle vzorce:

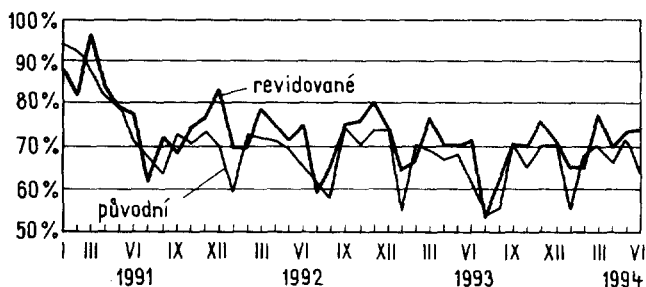
$$I_q = \sum i_q W_0 : \sum W_0$$

kde W_0 jsou váhy odpovídající objemům přidané hodnoty v základním období, \sum je symbol pro sčítání (podle druhů výrobků a služeb);

— výběr představuje asi 700 reprezentantů, především přepravitelných průmyslových výrobků;

— v důsledku obtíží se zjištěním přidané hodnoty za rok 1993 v komoditním členění, která vystupuje v roli vah jednotlivých reprezentantů, se používá systém dvojích vah. Jde o to, že členění přidané hodnoty podle komodit bude k dispozici maximálně do úrovně dvoumístných skupin SKP (= standardní klasifikace produkce); zatím však lze použitelné údaje za tuto úroveň podrobnosti získat pouze závodovou metodou. Proto se reprezentantům připisuje váha odpovídající jejich odhadovanému podílu na hrubém obratu. Jde o podíly oceněné hodnoty produkce daného zboží na úhrnu oceněné hodnoty produkce příslušné čtyřmístné skupiny SKP, jež byly rovněž použity pro souběžnou revizi indexů cen výrobců v průmyslu. Podle zkušeností francouzské statistiky se vychází z údajů o tržbách za výrobu

GRAF č. 1 Indexy průmyslové produkce České republiky (1990 = 100 %)

ky patřící komoditně do příslušné čtyřmístné skupiny. Jednotlivým skupinám reprezentantů potom připadá váha odpovídající podílu přidané hodnoty v dané skupině na celkové přidané hodnotě průmyslu, přičemž průmysl je chápán jako výroba komodit a poskytování služeb průmyslové výrobní povahy (tj. podle povahy zboží, nikoliv podle povahy ekonomického subjektu — firmy průmyslové a jiné);

— výpočet souhrnného indexu průmyslové produkce se uskutečňuje ve dvou krocích; v prvním kroku se vypočítávají průměrné skupinové indexy z indexů jednotlivých reprezentantů s vahami podle hrubého obrátu, ve druhém kroku se vypočítává výsledný souhrnný index ze skupinových indexů s vahami podle přidané hodnoty (indexy za oddíly SKP se získávají v „mezikroku“, tj. za užší počty skupin);

— základní období představuje přechodné rok 1993, z něhož pocházejí váhy. Později dojde ke změně báze na rok 1995, aby došlo k souladu s mezinárodním standardem (podle něho má letopočet základního roku končit 0 nebo 5). Vzhledem k tomu, že váhy podle hodnoty produkce (1. krok vážení) jsou nyní zčásti výsledkem odhadů, dojde i ke zpřesnění vah;

— kromě základních indexů se počítá se zveřejňováním indexů charakterizujících změnu ve vztahu ke stejnému měsíci minulého roku, k předchozímu měsíci, případně také za několik měsíců;

— množství vybraných druhů zboží pro index průmyslové produkce se zjišťují měsíčně u těch respondentů, kteří zaměstnávají více než 24 zaměstnanců, hledá se optimální způsob zjištění údajů za drobné podniky potravinářského a spotřebního průmyslu — např. pekařské, krejčovské dílny. Nelze totiž vyloučit případ, že ekonomické subjekty spadající do různých velikostních skupin (podle obrátu či počtu zaměstnanců) nebudou mít v různých dobách — zvláště pak v nynějším tranzitivním období — shodnou povahu a intenzitu změn své hospodářské aktivity;

— postupy umožňující sezonní očišťování řad indexů průmyslové produkce se připraví později, jakmile budou k dispozici alespoň dvě roční řady měsíčních indexů a ověří se možnost využití informací o sezonních výkyvech výroby zboží v letech předchozích,

— rovněž později bude věnována pozornost otázce kalendářních variací, tj. nestejných délek jednotlivých měsíců;

— souhrnný index průmyslové produkce bude při experimentálním souběžném zveřejňování v r. 1995 strukturován podle SKP (úroveň podrobnosti se bude postupně v průběhu roku zvětšovat, v dalších letech budou zvažovány i další způsoby strukturování, mimo jiné i podle vyšších územních správních celků, podle ekonomických charakteristik výrobků — investiční výrobky, spotřební výrobky, surovinové a materiálové výrobky apod.).

Výpočty nového indexu průmyslové produkce (včetně oddílových subindexů) budou mít v roce 1995 experimentální charakter, a proto se bude ještě pokračovat ve výpočtech indexů průmyslové produkce pomocí výroby zboží. V této době budou zkoušeny i kombinace výsledků z nového zjišťování u ostatních skupin respondentů, u nichž by bylo obtížné zjišťovat kromě tržeb ještě jejich (byť dílčí) členění. U těchto ostatních skupin respondentů bude zřejmě nutné se spokojit namísto s měsíční pouze se čtvrtletní periodicitou zjišťování a najít vhodný algoritmus rozvrhu získaných informací do jednotlivých měsíců. S ročním odstupem se přikročí k výpočtům analogicky koncipovaného nového indexu stavební výroby. Relevantními tematickými řadami jsou Průmysl, Stavebnictví, Investiční a bytová výstavba, Energetika.

Struktura publikačního systému ČSÚ v roce 1995

Publikační systém je složen z celostátního a regionálního okruhu. Celostátní okruh se primárně člení na

A. Údajové publikace

- ročenkového charakteru: Statistická ročenka ČR (česko-anglická), monotematické ročenky
- Česká statistika, členěná podle tematických řad
- Statistické přehledy — časopis šířený PNS v česko-anglickém znění
- Ukazatele sociálního a hospodářského vývoje ČR (také v anglickém znění)
- Bulletin statistických úřadů Polska, Maďarska, ČR a SR (anglicko-český)
- Statistické informace, členěné podle tematických řad
- Aktuální statistické informace, členěné podle tematických řad

B. Analyticko-údajové publikace

- Bulletin ČSÚ
- Aktuality ČSÚ — 1. a 2. část
- Zprávy a rozbory, členěné do tematických řad
- Konjunkturální přehledy (průmysl, stavebnictví, obchod)
- Quarterly Statistical Bulletin — Statistique trimestrielle Bulletin
- Tiskové informace a další materiály analyticko-údajového charakteru

C. Metodické publikace

D. Odborné časopisy a publikace (Statistika — měsíčně, Demografie — čtvrtletně)

E. Databáze na technických nosičích

- On-line informační systém BBS ČSÚ
- Ostatní soubory údajů na technických nosičích

K zprostředkování statistických informací všem skupinám uživatelů je určen odbor informačních služeb ČSÚ (tel. 6604 2451).

Závěrem

Změny statistické metodologie, spočívající v osvojování standardů běžně používaných ve vyspělých státech (a jejich výčet v tomto článku nemohl být úplný), jsou pouze jednou stranou vícestranné transformace české státní statistické služby. Jejich přínos bude zřetelný pouze tehdy, když se podaří odpovídajícím způsobem změnit organizaci statistické služby, vyškolit vlastní odborníky, plně využívat možnosti moderní informatiky, včas a správně rozeznávat měnící se infor-

mační potřeby všech skupin uživatelů a hlavně získat přízeň respondentů ze všech okruhů — podnikatelského, zájmových svazů, domácností. Na to všechno pamatuje střednědobý program transformace české státní statistické služby, který před rokem začal uskutečňovat Český statistický úřad.

LITERATURA

Bulletin ČSÚ, červen 1994.

Comparative GDP Levels — Physical Indicators, Phase III. Economic Studies No 4, Economic Commission for Europe, UN, New York 1993.

Comparisons of the System of National Accounts and the System of the National Economy. Part One, Conceptual Relationships. Studies in Methods, Series F, No. 20. United Nations, New York 1977.

Economic Statistics for Economies in Transition Eastern Europe in the 1990's. Sponsored by U.S. Bureau of Labour Statistics and Eurostat. Washington, DC., 1991.

Index Numbers of Industrial Production. Studies in Methods, No 1. Statistical Office of the United Nations. New York 1950.

JENČOVSKÁ, V.: Metodologie čtvrtletních odhadů hrubého domácího produktu. *Statistika*, 1994, č. 1.

JÍLEK, J.: Jakou státní statistiku potřebujeme? *Finance a úvěr*, 1993, č. 3.

JÍLEK, J.: The Evolution of Official Statistical Data in the Czech Republic since the 1989 Revolution. CERGE-EI, Prague, April 1994.

JOHANOVSKÝ, K.: Vlivy skrytého růstu cen v oblasti investiční výstavby a základních prostředků. *Statistika*, 1991, č. 3.

Koncepce transformace české státní statistiky. [Interní materiál ČSÚ.] Praha, leden 1994.

KREJČÍ, J.: Labyrintem naší makroekonomické statistiky. *Politická ekonomie*, 1993, č. 1.

MATOUŠKOVÁ, M.—MEJSTŘÍK, B.—MAKALOUŠ, I.: Výběrové šetření pracovních sil v České republice. *Statistika*, 1994, č. 5.

NACHTIGAL, V.: Retrospektivní propočty makroekonomických agregátů ČSFR za roky 1970—1988. *Statistika*, 1991, č. 3.

Odhad tvorby a užití hrubého domácího produktu — 3. čtvrtletí 1994. *Statistické informace — Národní účty*. ČSÚ, 1994.

PETRÁSKOVÁ, V.: K výpočtu cenových indexů v zahraničním obchodě. *Statistika* 1994, č. 6.

SCHWARZOVÁ, Z.—VOKNĚROVÁ, O.: Proměny klasifikační soustavy. *Statistika*, 1993, č. 6.

ŠUJAN, I.—ŠUJANOVÁ, M.: The Macroeconomic Situation in the Czech Republic in Transition. Working Paper Series No 56. CERGE-EI, Praha, May 1994.

ŠULC, J.: Ještě k revizi časových řad. *Statistika*, 1992, č. 10.

SUMMARY

Steps to Good Results of the Czech Statistical Service

Jaroslav JÍLEK, Department of Statistics, Prague School of Economics

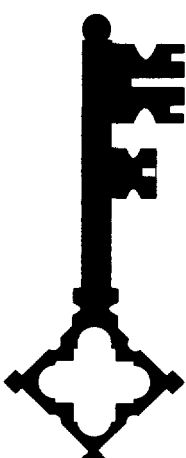
The official statistical data concerning the period of the centrally planned economy were influenced by the soviet-type statistical methodology and by the falsifications made by the respondents, but not by the staff of the central statistical office, which had treated the obtained data as correct. Some estimates have been made in order to find better deflators for macro aggregates as e.g. GDP than were the originally used in the previous times, this being seen as the only possibility how to bring some revision of the old time series.

The domestic versions of ISIC, CPC, ISCO and HS are commonly used, the domestic versions of other internationally recognized classifications are in preparation. The first ESA

complete data for 1992 were published, the statistical register is working properly, the sample labour force surveys are carried on quarterly, the custom statistics have started in 1991, the thoroughly revised system of price indices has started in 1995 and the new index of industrial production, comparable with those used in the market economies, is experimented. It can be declared, that the main steps of transition of the statistics appropriate to market economy in democratic society have been done, much work concerning the consolidation of the new procedures however remains to be done.

INZERCE

FIMA - MEZINÁRODNÍ VELETRH FINANČNOSTI, MARKETINGU A REKLAMNÍCH SLUŽEB

IMA'95

KLÍČ K BRÁNĚ ÚSPĚCHU

1. - 4. LISTOPADU 1995

Pořadatel:
Výstaviště Praha
Ing. Petr Schejbal
170 05 Praha 7
Tel.: 02/87 29 376
Fax: 02/37 76 56

© K&S